

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: СУЧАСНІ ТА ІСТОРИЧНІ КОНТЕКСТИ, КОМПАРАТИВНІ РЕТРОСПЕКЦІЇ

<https://doi.org/10.15407/uhj2023.03.005>

УДК 355.42(477)

Михайло КОВАЛЬ

доктор військових наук, начальник Національного університету оборони України (Київ, Україна)

info@nuou.org.ua

<https://orcid.org/0000-0002-2130-2548>

Павло ЩИПАНСЬКИЙ

кандидат військових наук, професор, заступник начальника з наукової роботи, Національний університет оборони України (Київ, Україна)

info@nuou.org.ua

<https://orcid.org/0000-0002-0854-733X>

Володимир КИДОНЬ

кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник навчально-наукового центру воєнної історії, Національний університет оборони України (Київ, Україна)

volodimir4077@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3606-8061>

Валерій ГРИЦЮК

доктор історичних наук, доцент, провідний науковий співробітник навчально-наукового центру воєнної історії, Національний університет оборони України (Київ, Україна)

skifwo@email.ua

<https://orcid.org/0000-0001-9877-1900>

СТРАТЕГІЧНИЙ ХАРАКТЕР КИЇВСЬКОЇ ОБОРОННОЇ ОПЕРАЦІЇ (24 лютого — 2 квітня 2022 р.)

Мета — з'ясування та структурування змістового наповнення битви за Київ, що відображає характер і перебіг бойових дій, виокремлення особливостей операцій угруповань військ на київському напрямку у 2022 р., а також аналіз сутності й змісту доленосних подій, пов'язаних з обороною столиці України, їх стратегічний характер. **Методологічні підходи**

Цитування: Коваль М., Щипанський П., Кидонь В., Грицюк В. Стратегічний характер Київської оборонної операції (24 лютого — 2 квітня 2022 р.). *Український історичний журнал*. 2023. № 3 (570). С. 5—29. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.03.005>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ISSN 0130-5247. Український історичний журнал. 2023. № 3 (570)

до опрацювання вказаної низки проблем ґрунтуються на використанні дослідницького інструментарію військової історії: історико-системного, проблемно-хронологічного, історико-порівняльного, історико-генетичного методів, методу періодизації. Специфіка предмета студії передбачала поєднання спеціальних методів військово-історичного дослідження з методами інших наук, зокрема військової, політології, дослідження управлінської діяльності. **Наукова новизна** визначається уточненням періодизації Київської оборонної операції та особливостей кожного етапу воєнних дій; виділення перемоги в битві за Київ як ключової події російсько-української війни. **Висновки.** Вміле керівництво оперативними угрупованнями військ, професіоналізм та високий морально-бойовий дух захисників і захисниць України, застосування новітніх зразків озброєння у поєднанні з підтримкою й допомогою міжнародних партнерів уможливили гідну відсіч агресору. Київська оборонна операція має стратегічне значення, оскільки її результати суттєво змінили обстановку на головному стратегічному напрямку вторгнення російських військ та суттєво вплинули на подальший хід війни, змусили противника докорінно переглянути свій стратегічний задум.

***Ключові слова:** війна Росії проти України, відбиття широкомасштабного вторгнення, антипутінська коаліція, битва за Київ, оборонна операція, періодизація, окупація.*

24 лютого 2022 р. розпочався новий період російсько-української війни — відбиття широкомасштабної збройної агресії. З першого дня вторгнення російських військ для вітчизняних і зарубіжних аналітиків стало очевидним, що головна мета противника полягає у захопленні столиці України. У багатьох дослідників ці події отримали назву «битва за Київ», яка триватиме 37 діб — від перших годин 24 лютого до вигнання окупантів із Київщини 2 квітня 2022 р. [1].

Найбільшого значення з воєнно-теоретичного та практичного погляду набули дослідження відбиття Силами оборони України наступу російських військ на Київ. Студіювання битви за столицю розпочиналося з фіксації значного за обсягами фактологічного матеріалу. Мусимо відверто визнати, багато що було втрачено через суб'єктивні та об'єктивні обставини. Водночас маємо до використання опрацьовані в навчально-науковому центрі військової історії Національного університету оборони України щоденні «Звіти з узагальнення бойового досвіду, отриманого Збройними Силами України під час відбиття широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації» й «Інформаційно-аналітичні довідки групи моніторингу ситуації та аналізу змін воєнно-політичної, воєнно-стратегічної обстановки», а також результати роботи воєнно-історичної комісії зі збирання й узагальнення матеріалів, аналізу фактів і подій війни, створеної за дорученням головнокомандувача ЗС України. Її напрацювання стосовно Київської оборонної операції акумульовано в тематичному описі [2]. Дещо більші можливості надає формат узагальнення бойового досвіду органів військового управління.

Важливим інформаційним джерелом слугують підготовлені Інститутом вивчення війни (Institute for the Study of War) щоденні синтетичні огляди, де висвітлюється перебіг воєнних подій [3]. Міністерство оборони Великобританії публікує поточні звіти від моменту вторгнення російських військ. Хронологію за кожен день та за окремі місяці від 24 лютого 2022 р. опрацьовано в

Національному університеті оборони України. Факти, пов'язані з боротьбою за Київ, опубліковано в першому томі інформаційного бюлетеня [4], а також у спеціальному збірнику [5].

Тривають процеси, пов'язані з накопиченням джерельної бази майбутніх історичних досліджень, зокрема й акумуляція її на спеціалізованих веб-порталах та сайтах електронних ЗМІ [6, 7]. Особливо важливим джерелом для військово-історичних студій вважаємо матеріали усної історії — свідчення учасників оборони Києва. Один зі способів актуалізації цього виду інформації — запрошення до участі у наукових конференціях, круглих столах тощо [8, 9].

Починає формуватися історіографічний сегмент означеної проблематики. Зокрема в «Українському історичному журналі» започатковано спеціальну рубрику, де вміщено розвідки військових істориків [10, С. 148—158; 11, С. 17—30; 12, С. 139—147]. Наявні на сьогодні публікації заповнюють окремі лакуни порушеної теми.

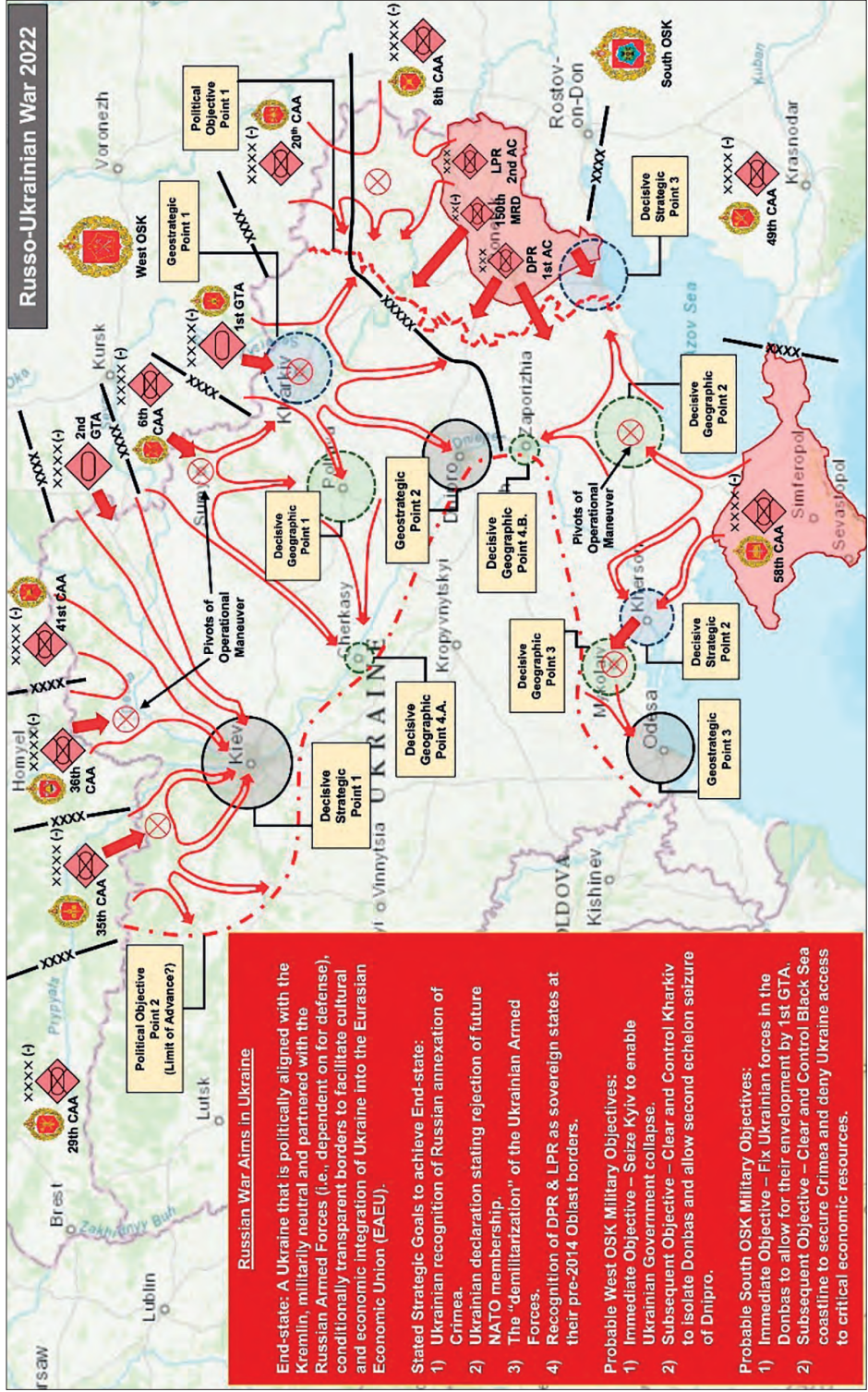
Автори дослідження пропонують власний погляд на стратегічний характер оборони Києва. У журнальному форматі складно відтворити основні перипетії цієї масштабної операції, тому ми зупинимося лише на окремих аспектах. Зі зрозумілих причин залишаємо поза межами розгляду низку проблемних питань, критичний аналіз цього блоку відкладено на повоєнний час.

Головною метою військово-політичного керівництва РФ, вектором зосередження основних зусиль було швидке захоплення Києва. Західні аналітики (зокрема в рамках програми «Jomini of the West») назвали столицю України вирішальним стратегічним пунктом усієї кампанії (див. іл. 1).

Ще у червні 2021 р. до Києва прибула група офіцерів Об'єднаного корпусу швидкого реагування НАТО, які вивчали умови й особливості проведення радянськими військами Київської наступальної операції 1943 р. Впродовж тижня з ними працювали співробітники Інституту історії України НАН України, Національного університету оборони України, представники Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗС України. У ході роботи перебіг подій довкола Києва періоду Другої світової часто порівнювався з можливим розвитком поточної російсько-української війни.

Фахівці Королівського об'єднаного інституту оборонних досліджень (Великобританія) у спеціальному звіті «Операція Z: Смертельні муки імперського марення» засвідчують: «Москва очікувала захоплення Києва впродовж трьох днів. Багато сторонніх спостерігачів — включно з авторами цього звіту — побоювалися знищення українських сил, навіть якщо вони очікували, що бойові дії триватимуть довше, ніж сподівалася Москва. План Кремля полягав у тому, щоб репресивними заходами встановити контроль над Україною до Дня Перемоги 9 травня» [13].

Дані, здобуті американською та британською розвідками, підтвердилися перебігом подальших подій. Про це ми маємо інформацію за результатами аналізу захоплених у російських військових документів уже під час широкомасштабного вторгнення.

Іл. 1. Оцінка основних стратегічних та оперативних цілей російських військ в Україні (за «Jomini of the West»)

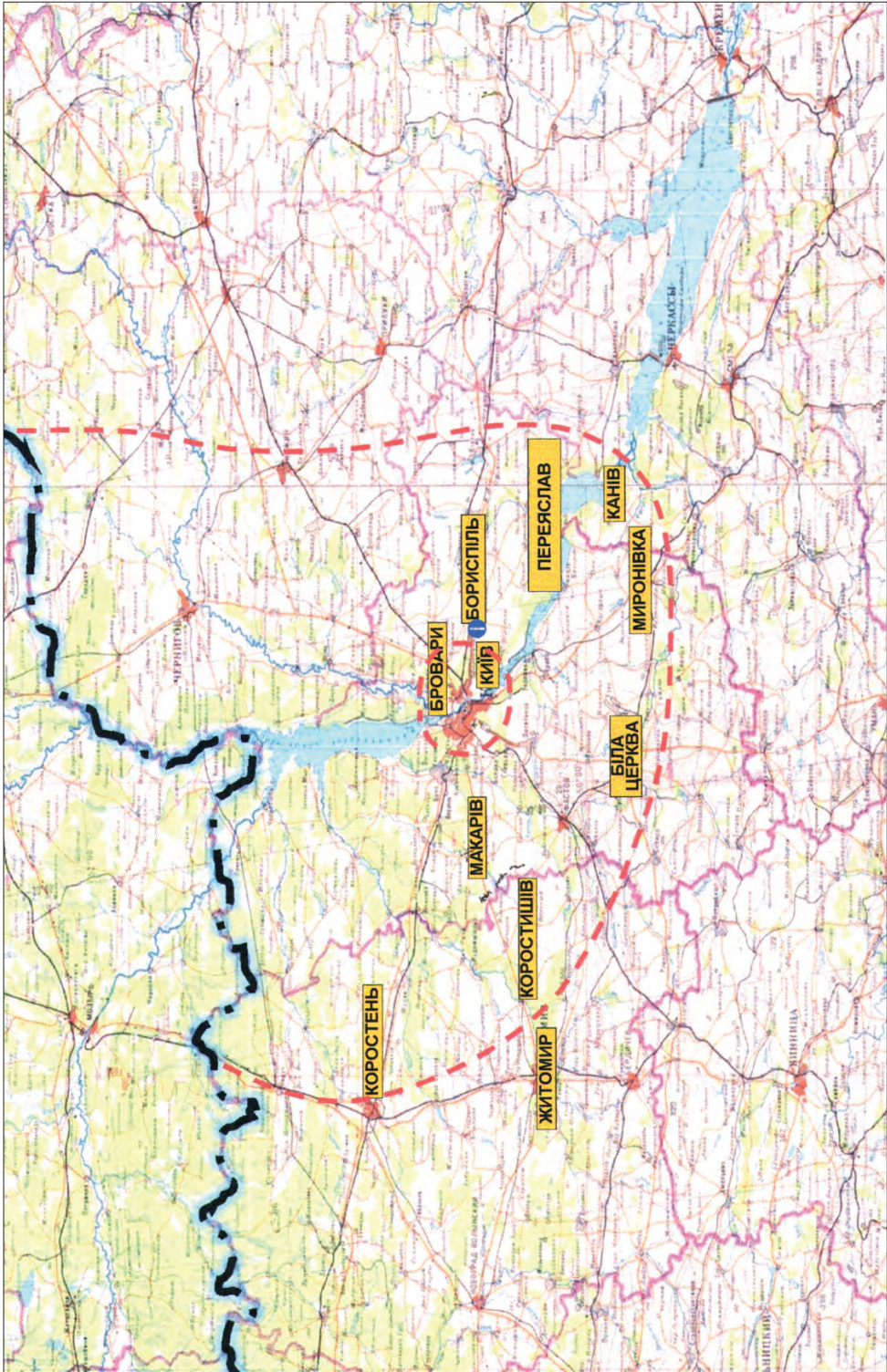
У готовності до наступу в напрямку Києва у прикордонних з Україною районах Гомельської обл. Білорусі перебували перекинуті зі Східного військового округу частини, а також підрозділи повітрянодесантних військ (імовірно резерв) і сил спеціальних операцій. Здійснювалося поповнення запасів знеболювальних засобів, проводилися відповідні інструктажі. За п'ять днів до оперативного часу «П» на техніку було нанесено тактичні знаки розрізнення та визначено знаки розпізнавання для особового складу. Серед них були білі кола, трикутники, квадрати тощо. Однак найпоширенішим символом (від кордонів із Білоруссю до Кримського півострова) стала буква Z. Вперше її помітили на військовій техніці 20 лютого 2022 р. На початку вторгнення було заявлено, що значення цієї літери — таємниця [14]. Численні спроби визначити роль і завдання згаданого символу не припиняються й після року повномасштабної війни.

Один з ідеологів рашизму О. Дугін засвідчив: «Із завершенням спеціальної воєнної операції Z-війна не закінчиться, навпаки, по-справжньому все розпочнеться лише тоді» [15]. Очевидно, знак Z мав відіграти якусь особливу роль із захопленням столиці України та знищенням державних органів влади нашої країни. Буква присутня навіть в адресі офіційного сайту «спеціальної воєнної операції». Залишається питання: чому Москва, яка постійно наголошує на власній «російськості», «слов'янськості» тощо, вдалася до використання латинських, а не кирилических символів, адже це суперечить самій ідеології антизахідного російського імперіалізму.

Вважаємо, що відповідь може бути знайдено за допомогою історичних аналогій. Беручи до уваги тяжіння правлячої російської верхівки до містицизму, не виключено, що цей знак пов'язується із «операцією Z», проведеною японцями в розпал Другої світової війни з метою не допустити домінування США на Тихоокеанському театрі воєнних дій [6, С. 32]. Раптовий удар у грудні 1941 р. по військово-морській базі Перл-Гарбор став успішним та дав змогу Японії надалі реалізувати «оперативний план Z» з оволодіння Південно-Східною Азією. Таким чином, згадана літера символізує добре скоординований наступ і безумовну перемогу над противником.

Уранці 24 лютого 2022 р. колони російських військ подолали прикордоння і прямували на Київ. Передові загони, як можна переконатися з таблиць маршу та штабних карт захоплених у ворога, мали перетнути трасу Київ — Чоп у районі Стоянки вже о 14-й год. першого дня вторгнення. Ще доба планувалася на обхід столиці з півдня від Макарова до Василькова та на створення зовнішнього фронту оточення міста (див. іл. 2). Тим часом доставлений у Гостомель військово-транспортною авіацією російський десант уже мав би штурмувати Київ та займати урядовий квартал. Не пізніше, як на вечір суботи 26 лютого у Кремлі планували побачити російський прапор над українськими державними установами.

На Мозирському аеродромі зосереджувалися підрозділи сил спеціальних операцій, а також частини 45-ї окремої бригади спецпризначення (мали досвід захоплення будівлі Верховної Ради АР Крим). Для висадження тактичного

Ил. 2. Плани противника на створення внутрішнього й зовнішнього кілець оточення Києва

повітряного десанту сюди було перекинуто щонайменше 56 вертольотів. На Псковському, Івановському, Тверському, Рязанському аеродромах здійснено завантаження в літаки підрозділів 76-ї десантно-штурмової (Псков), 98-ї (Івано-во) та 106-ї (Тула) повітряно-десантних дивізій. За всіма ознаками, на західному стратегічному напрямку наступу росіяни зосереджували головні свої зусилля.

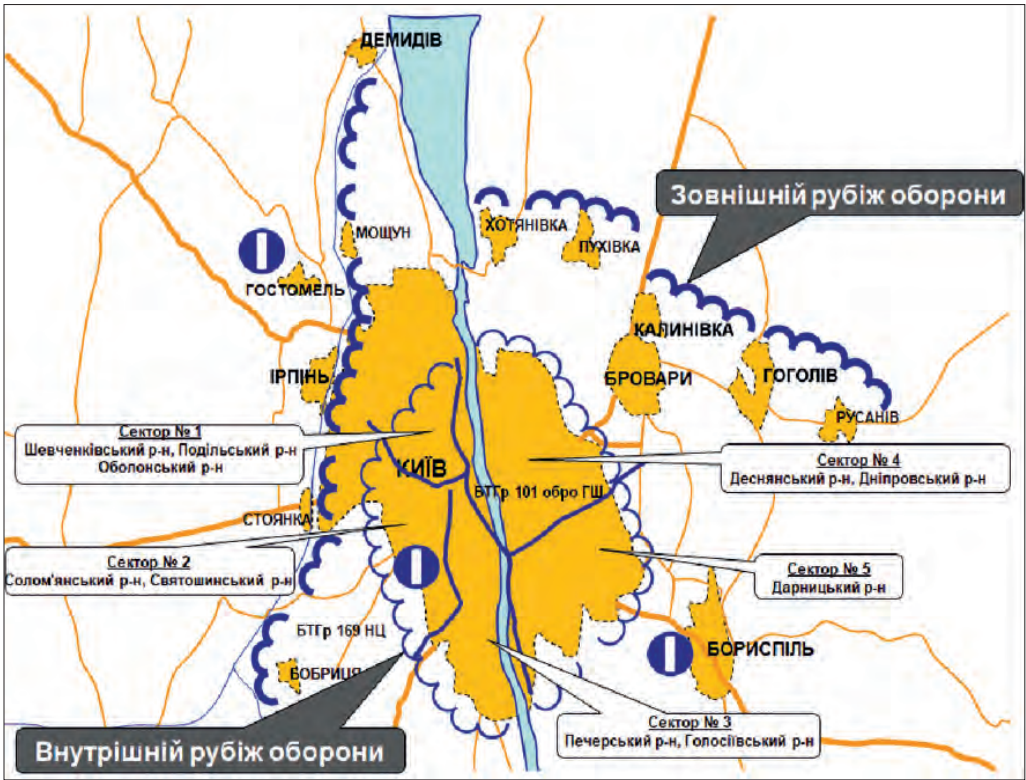
Противник завчасно створив мережу інформаторів, які перебували поблизу від об'єктів критичної інфраструктури України та військових частин, здійснюючи фотофіксацію й підкидання «маячків». На шосе міжнародного значення неодноразово спостерігалися підозрілі цивільні, які відстежували пересування техніки ЗС України. В Києві впродовж перших трьох днів було знешкоджено 23 заздалегідь забазовані диверсійно-розвідувальні групи (кожна складалася з 5—7 осіб). На 90 % їх члени були громадянами України. Особовий склад ДРГ вербувався російськими спецслужбами під час перебування цих людей на території противника [17].

У межах стратегічного напрямку російського наступу було визначено Поліський, Сіверський, Слобожанський операційні райони Сил оборони України, що утворювали Північну операційну зону. Ще до вторгнення ворога створено кілька сухопутних угруповань, а після початку російського наступу тривало їх нарощування: з північного напрямку — угруповання сил і засобів оборони Києва, із північно-західного — оперативне угруповання «Волинь», із північно-східного — «Сіверськ». Усе це відбувалося під ворожими ракетно-авіаційними ударами, в умовах застосування повітряних десантів, дій ДРГ. Розгортання тривало впродовж кількох діб (див. іл. 3).

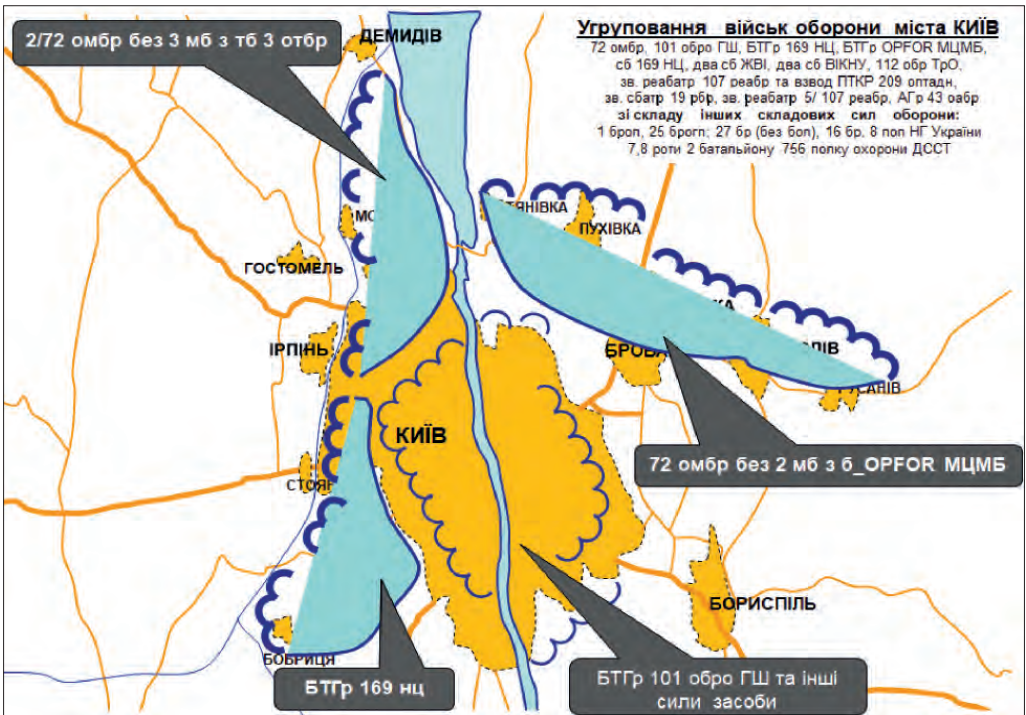
Першою із заздалегідь розгорнутих військових частин і підрозділів на оборону Києва прибула 72-га окрема механізована бригада. Відчувався гострий брак артилерії, зосередженої головним чином на сході України. В розпорядженні начальника артилерії Сухопутних військ ЗСУ, на якого було покладено відповідальність за артилерійське забезпечення оборони Києва, перебувала лише зведена артгрупа. Всі військові навчальні установи, відповідно до наказів керівництва, створили бойові підрозділи (див. іл. 4). Із центрів підготовки було доставлено артилерійські системи, які зазвичай використовувалися у навчальному процесі [18].

На дальніх підступах до столиці з чорнобильського та іванківського напрямків оборону вело оперативне угруповання військ «Волинь» (у взаємодії з угрупованням сил і засобів оборони міста Києва); з чернігівського напрямку — «Сіверськ». Протиповітряне прикриття здійснювалося у загальній системі ППО угрупованням Повітряних сил у взаємодії з відповідними підрозділами угруповання сил і засобів оборони Києва. Всі наявні сили залучалися до проведення окремих оборонних операцій, з певного часу — під командуванням оперативного-стратегічного угруповання «Північ».

Оборона Києва полягала в недопущенні захоплення столиці України та забезпеченні умов для надійного функціонування органів державної влади. Передбачалося відбиття повітряних ударів противника, створення системи ППО Києва, відсіч наземного наступу, ведення кругової оборони міста, а також

Лл. 3. Оборонні рубіжі та сектори оборони Києва

Лл. 4. Оперативна побудова оборони Києва станом на 25 лютого 2022 р.

унеможливлення захоплення Святошинського й Гостомельського (ДП «АНТК ім. Антонова») аеродромів, міжнародного аеропорту ім. І. Сікорського.

При облаштуванні оборонних рубежів та позицій брався до уваги історичний досвід. Зокрема використовувалися окремі елементи Київського укріплення району, розчищувалися й поглиблювалися окопи і траншеї оборонців міста 1941 р. У лютому — березні 2022 р. старі фортифікаційні споруди слугували нашим військам та місцевим жителям укриттями під час російських обстрілів. Саме так було використано командний пункт часів Другої світової війни в районі Білогородки, фортспоруди у с. Романівка, де до широкомасштабного вторгнення РФ було облаштовано музей оборони Києва. Надійні споруди справлялися з функціями бомбосховищ, однак скористатися ними для спостереження чи ведення вогню не завжди видавалося можливим, оскільки прилегла територія позаростала деревами, була щільно забудована [19, С. 21—24]. Стали у пригоді підрозділам тероборони й залишки німецьких позицій 1943 р., зокрема на Вітряних горах у районі площі Тараса Шевченка в Києві.

Для успішної діяльності сил і засобів оборони було розподілено функції. Так, Київська міська військова адміністрація (1 березня 2022 р. її головою призначено генерал-майора М. Жирнова), штаб зони територіальної оборони Києва (начальник — командир 112-ї бригади ТрО) опікувалися забезпеченням підрозділів. Оборону на зовнішніх рубежах міста й у межах області організувала Київська обласна військова адміністрація, яку очолив командувач Об'єднаних сил (від 15 березня голова Київської ОВА) генерал-лейтенант О. Павлюк.

Командувач угруповання сил і засобів оборони Києва генерал-полковник О. Сирський здійснював безпосереднє керівництво всіма виділеними силами та засобами [20]. Для взаємодії між органами управління (зокрема з командуванням тероборони), іншими складовими сил безпеки й оборони (Національною гвардією, Національною поліцією, Службою безпеки, Державною прикордонною службою, Державною службою з надзвичайних ситуацій, Державною спеціальною службою зв'язку та захисту інформації, Державною спеціальною службою транспорту) на об'єднаному командному пункті було розгорнуто відповідні оперативні групи.

За досвідом 1941 р. та з метою термінової підготовки до оборони Києва територію міста й області поділили на сектори (див. іл. 3). В подальшому їх кількість та функції уточнювалися, зазнавали змін. Перед секторами стояли завдання підготовки до кругової оборони міста шляхом утримання опорних пунктів, блокпостів, важливих районів, об'єктів і споруд; організації фортифікаційного обладнання опорних пунктів, блокпостів, пунктів управління силами територіальної оборони, районних, міських адміністрацій, добровольчих формувань територіальних громад; обладнання на основних дорогах блокпостів із бетонними загородами, мінними шлагбаумами та іншими перешкодами, що унеможлиблювали б проїзд як колісної, так і гусеничної техніки; організації взаємодії військових частин (підрозділів) з органами місцевого самоврядуван-

ня (військовими адміністраціями) для якісного і своєчасного виконання поставлених завдань. Між секторами було налагоджено постійний зв'язок. Для забезпечення ефективної роботи розгорталися відповідні штаби, які комплектувалися військовослужбовцями переважно з офіцерського складу Національного університету оборони України [17, 21].

Противник наступав одночасно з трьох напрямків: північного, північно-західного (Поліський операційний район), північно-східного (Сіверський операційний район). У Поліському ОР ворог використав неочікуваний для командування ЗС України напрямок із боку Білорусі — територію Чорнобильського радіаційно-екологічного заповідника. У результаті відсутності суттєвого спротиву на шляху до Чорнобиля і Прип'яті противнику вдалося захопити ЧАЕС, де надалі було розміщено пункти управління та склади. У випадках опору на підході до районних центрів російські колони їх блокували, оминали і продовжували рух (див. іл. 5).

У перші дві–три доби наступальної операції сухопутні угруповання противника рухалися на Київ у високому темпі автошляхами, виставляючи блокпости й захоплюючи окремі населені пункти. Середньодобовий темп просування становив до 40 км, що дало змогу проникнути на глибину до 100—120 км від державного кордону України. Однак на підступах до столиці ворог був зупинений на оборонних рубежах.

Так, на броварському напрямку ефективно діяв механізований батальйон 72-ї окремої механізованої бригади ім. Чорних запорожців. Його командир майор Р. Дармограй організував оборону населених пунктів Пухівка, Рожівка, Калинівка Броварського р-ну Київської обл. 9 березня в результаті майже 4-годинного бою було знищено 17 танків, 3 БМП та до 55 солдатів противника, який відтак здійснив відхід на Залісся й Велику Димерку. Р. Дармограй весь час перебував на командно-спостережному пункті однієї з рот, звідки безпосередньо керував своїми підлеглими. Указом Президента України № 148/2022 від 19 березня 2022 р. за особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету й територіальної цілісності України, Романові Дармограю присвоєно звання Героя України з врученням ордена «Золота зірка» [22].

Аналізуючи російські ракетні обстріли, встановлено, що спочатку їх ціллю були аеродроми та пункти управління військ. За кілька годин після початку вторгнення ударів зазнали радіотехнічні підрозділи. Пізніше ворог бив по складах озброєння й палива, нафтобазах, і знову по аеродромах. Ракетно-авіаційні обстріли військових об'єктів у Києві та області противник здійснював із території Білорусі.

Під час дій авіації в Поліському операційному районі ворог застосовував тактику зосередженого придушення підрозділів зенітних ракетних військ ЗС України активними перешкодами сильної інтенсивності одночасно з кількох напрямків. Постановка перешкод здійснювалася в основному з бойових порядків ударних груп. Із метою уникнення дії переносних зенітно-ракетних комплексів

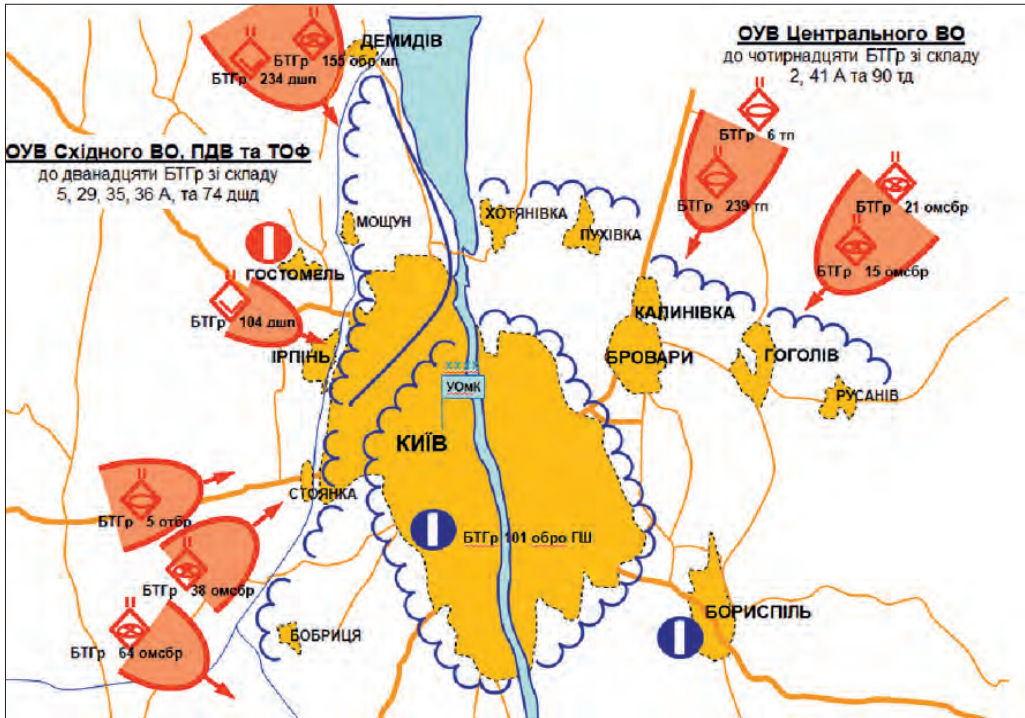
ці групи здебільшого виконували пуски керованих ракет на далеких підступах. Як правило, на завдання вилітали ланка (чотири) чи пара літаків [23].

Завдяки завчасному виведенню авіації, пунктів управління зенітних ракетних і радіотехнічних військ з-під ударів противника та здійснення ними маневру, а також широкому використанню переносних зенітно-ракетних комплексів іноземного виробництва в Поліському операційному районі вдалося збити понад 35 % випущених ракет, запобігти пануванню противника в повітрі, зокрема знищивши до 45 % його бойових літаків і вертольотів, здійснити протиповітряне прикриття важливих об'єктів. Оборонцям столиці вдалося ліквідувати повітряні десанти росіян на аеродромах Гостомеля (24 лютого) та Василькова (27 лютого), в районах сіл Крушинка (5 км на північний схід від Василькова), Плесецьке (10 км на захід від Василькова) [12, С. 139—147].

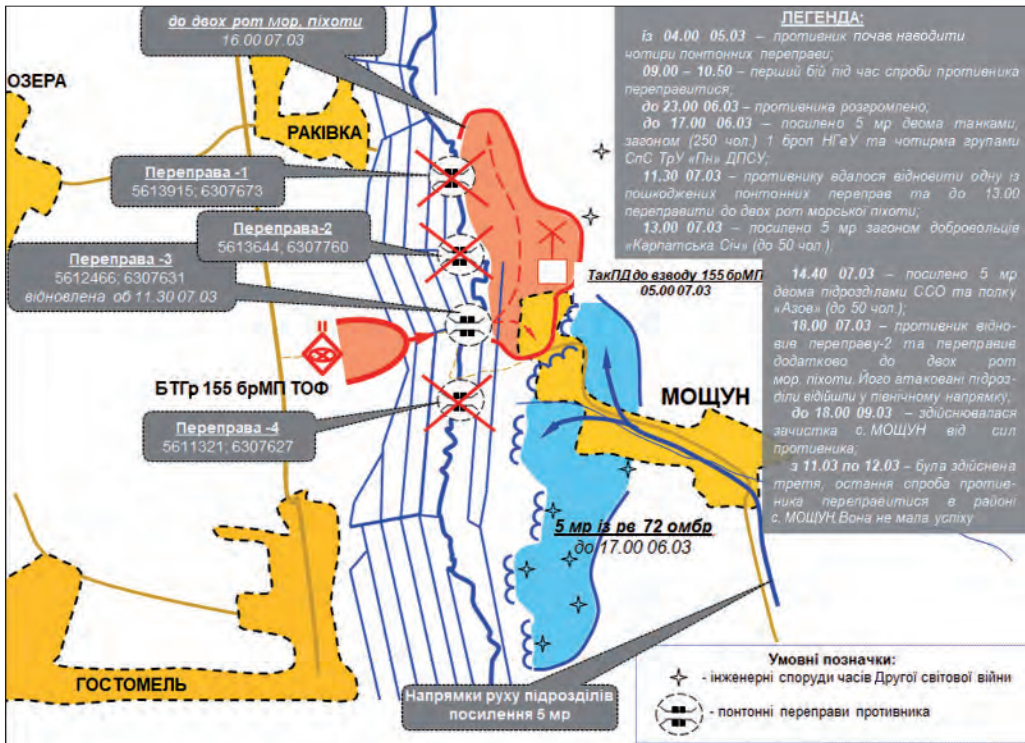
Гостомельський аеродром, розташований поблизу однойменного міста у 25 км на північний захід від Києва, тривалий час використовувався як база для льотних випробувань АНТК ім. Антонова. Бетонна злітно-посадкова смуга завдовжки 3500 м і завширшки 56 м придатна для цілодобової експлуатації безумовно цікавила загарбників. План росіян передбачав швидке захоплення аеродрому для доставки сюди десанту на легкій бронетехніці. 24 лютого 2022 р. почалася атака. 34 російських вертольоти, що перетнули білорусько-український кордон, на малій висоті вздовж русла річки Прип'ять прямували до Гостомеля. Дорогою вони були обстріляні зі стрілецької зброї та переносних зенітно-ракетних комплексів, у результаті 3 гелікоптери збито. Ударні вертольоти почали працювати по аеродрому, намагаючись знищити його оборонців і дати можливість приземлитися транспортним Мі-8 із десантом на борту. Зав'язався бій із ротно-тактичною групою Нацгвардії, що нараховувала близько 150 бійців, зокрема і військовослужбовців строкової служби. Захисники аеродрому, крім стрілецької зброї, мали й засоби ППО. Згодом до них долучилися підрозділи ЗС України.

Поки ворожий десант намагався захопити Гостомельський аеродром, російські війська з Білорусі прорвали українську оборону під Іванковом і автодорогою рушили на Гостомель, потрапивши на шляху в кілька засідок. 25 лютого росіяни захопили аеродром та почали перетворювати його на передову оперативну базу. Однак наші війська, завдавши артилерійських та авіаударів, знищили злітно-посадкову смугу, вона стала непридатною для прийому літаків.

Російські підрозділи тим часом захопили селище Ворзель і пішли в наступ на Бучу та Ірпінь. Зі значними втратами у живій силі й техніці вони атакували Гостомель, Бучу, частину Ірпеня. Зосередившись на підступах до Києва, почали окопуватися, розселятися в будинках місцевих мешканців, чинити мародерство, очікуючи на поповнення, щоб завершити оточення столиці України. Однак, зіткнувшись зі щоденними обстрілами української артилерії та ударами безпілотників, зазнавши значних втрат у техніці й живій силі, відчуваючи недостатність тилового забезпечення, російська армія була деморалізована, втратила ініціативу й не могла просуватися вперед. Зрештою 29 березня

Лл. 5. Сили й засоби противника станом на 12 березня 2022 р.

Лл. 6. Оборона с. Мощун

командування віддало наказ про відведення частин і підрозділів. Ушкоджену техніку підірвали. Зокрема в Гостомелі це були 16 сучасних БМП, БМД-4М, станція радіоелектронної боротьби «Ртуть-БМ» та ін.

Із метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті свого міста під час відсічі збройної агресії Російської Федерації, указом Президента України № 111/2022 від 6 березня 2022 р. Гостомелю присвоєно почесне звання міста-героя.

Успішно було ліквідовано диверсійно-розвідувальні групи та рейдові загони противника, зокрема поблизу площі Шевченка (25 лютого), біля станції метро «Нивки» в Києві та в районі Коцюбинського (26 лютого) й Мошуні (8 березня) [18].

Ураження батальйонних тактичних груп ворога здійснювали авіація та артилерія. При цьому льотний ресурс армійської авіації, виділений для угруповання сил і засобів оборони міста Києва, було значно перевищено.

До початку широкомасштабної збройної агресії проти України основними завданнями транспортно-бойових вертольотів були доставка десанту й вантажів, але після 24 лютого 2022 р. екіпажі виконували переважно вогневі завдання та перевезення особового складу. Головними об'єктами ударів вертолітних підрозділів стали танкові та механізовані (мотопіхотні) підрозділи в похідних, передбойових і бойових порядках, підрозділи артилерії, тактичних ракет, протитанкових, зенітних засобів на вогневих (стартових) позиціях і на марші, радіолокаційні пости, передові пункти управління противника. В перші дні широкомасштабної агресії сили ворога рухалися в колонах, довжина деяких з них сягала 20 та більше кілометрів, при цьому систему протиповітряної оборони ще не було розгорнуто, що давало змогу нашим авіаторам непомітно виходити на ціль, виконуючи польоти на гранично малій висоті з використанням рельєфу місцевості. Саме так діяли екіпажі з аеродрому підскоку Узин. Польоти відбувалися у складі пари чи групи. Отримавши ціль, підготовка до бойового вильоту здійснювалася в найкоротший термін, адже противник перебував на марші. По колонах ворога завдавалися масовані удари. Так, Мі-8 вистрілювали по декілька блоків некерованих авіаційних ракет калібру 82 мм. Деколи в одному заході застосовувалося до 160 ракет. Бойові вильоти відбувалися в районах населених пунктів Макарів, Бородянка, Гостомель за викликом по шойно виявлених цілях [18].

Застосування авіації по батальйонних тактичних групах було ефективним тільки на початковому етапі операції, адже надалі противник нарощував ППО. Відтак основним способом виконання вогневих завдань стало враження ворога вогнем артилерії (по окремих цілях або загороджувальна стрільба), зокрема із застосуванням реактивних систем залпового вогню. Також ефективним методом боротьби були мобільні вогневі групи.

З метою зниження активності нашої штурмової та бомбардувальної авіації противник здійснив спробу створення довкола Києва «безпольотних зон», розгорнувши комплекси ППО типу «Бук», «Тор», «Оса», «Тунгуска». Зазначені системи мали недостатню ефективність щодо прикриття сухопутних

угруповань від розвідувально-ударних безпілотників «Байрактар» та вогню артилерії, який корегувався з безпілотних літальних апаратів.

Утримання рубежів, районів, позицій, об'єктів довкола Києва забезпечувалося завдяки позиційній обороні в поєднанні з маневреними діями військ. Важливим природним рубежем стала річка Ірпінь.

У Поліському операційному районі противнику вдалося відтіснити наші підрозділи з ротного опорного пункту 72-ї бригади в районі населеного пункту Мощун (див. іл. 6). 7 березня росіяни прорвалися до села наведеною понтонною переправою. Діями сил оборони столиці їх було відрізано від основних сил угруповання в результаті спуску води з Київського водосховища (рівень піднявся на 50 см, що не дозволило використовувати переправу). На північному та західному напрямках силами розвідроты 72-ї бригади, нацгвардійців і добровольчих підрозділів дії противника було заблоковано, завдавалися артилерійсько-авіаційні удари [4].

Згодом, після зниження темпів просування ворога вглиб території в межах Поліського та Сіверського операційних районів, йому вдалося посилити ППО своїх угруповань, підтягнути тили та резерви, а також оволодіти низкою населених пунктів, зокрема було окуповано Демидів, Бородянку, Клавдієво, Немішаєво, Мощун, Бучу, Ірпінь, Ворзель та ін.

Для відновлення втрачених позицій, противника, який вклинився в нашу оборону, 18 березня було заблоковано з фронту, а незабаром і з тилу (внаслідок підняття рівня води в р. Ірпінь), завдано артилерійських ударів, ефективно діяли групи спецпризначення та окремі загальновійськові підрозділи. З метою недопущення просування ворога встановлювалися мінно-вибухові й невибухові загородження, проводилися штурмові дії, силами мобільних протитанкових груп організовувалися та здійснювалися вогневі засідки. Завдяки спланованому підризу мостів через річки вдалося затримати просування противника та змусити його втрачати наступальний темп, організовуючи переправи. Саме у цей час мобільні групи завдавали ефективних флангових ударів, також плідно працювали ракетники, артилеристи, авіатори.

Для зриву намагань ворога відновити наступ здійснювалося виявлення підрозділів резерву й забезпечення (60-кілометрова похідна колона) та знищення їх як на маршрутах висування, так і в районах нічного відпочинку (на залізничних станціях). При виявленні, особливо за допомогою БпЛА, російських сил, які зосереджувалися або висувалися для продовження наступу, по них вівся артилерійський вогонь, працювала авіація. Водночас для зниження морально-психологічного стану особового складу застосовувалися заходи інформаційного впливу (інформування про втрати, дискредитація вищого керівництва Росії, заклики здаватися в полон задля збереження життя та ін.).

Під час Київської оборонної операції противник зіткнувся з новим явищем цієї війни — силами територіальної оборони [10, С. 148—158]. Їх основою стали 25 бригад ТрО (по одній від кожної області та Києва), які формувалися за адміністративно-територіальним принципом. У стислі терміни було

створено значну кількість окремих підрозділів і частин допоміжних збройних формувань. Лише за перші 10 днів російського широкомасштабного вторгнення до тероборони вступили понад 110 тис. громадян. Відповідно до закону України «Про Сили територіальної оборони» вони ввійшли до складу Збройних Сил України. Крім цього, сформовано більше 450 добровольчих формувань територіальних громад.

У результаті воєнно-історичного аналізу Київської оборонної операції здійснено її періодизацію.

Перший етап оборони Києва: відбиття наступу ударних угруповань противника, стримування темпів просування російських військ (24 лютого — 1 березня 2022 р.).

На цьому етапі виконувалися завдання з відбиття нападу з повітря, проводилися ракетно-авіаційні (літаки Су-24, БПЛА «Байрактар»), артилерійські удари по російських десантах у місцях їх висадки, по елементах системи ППО, пунктах управління, колонах техніки, районах зосередження, поєднувалися риси позиційної, розосередженої, маневреної оборони на широкому фронті, дії мобільних вогневих груп, блокування шляхів висунування ворога (знищення комунікацій, встановлення вибухових і невибухових інженерних загороджень), улаштування засідок, утримання аеродромів та використання їх для перекидання військ, матеріально-технічних засобів.

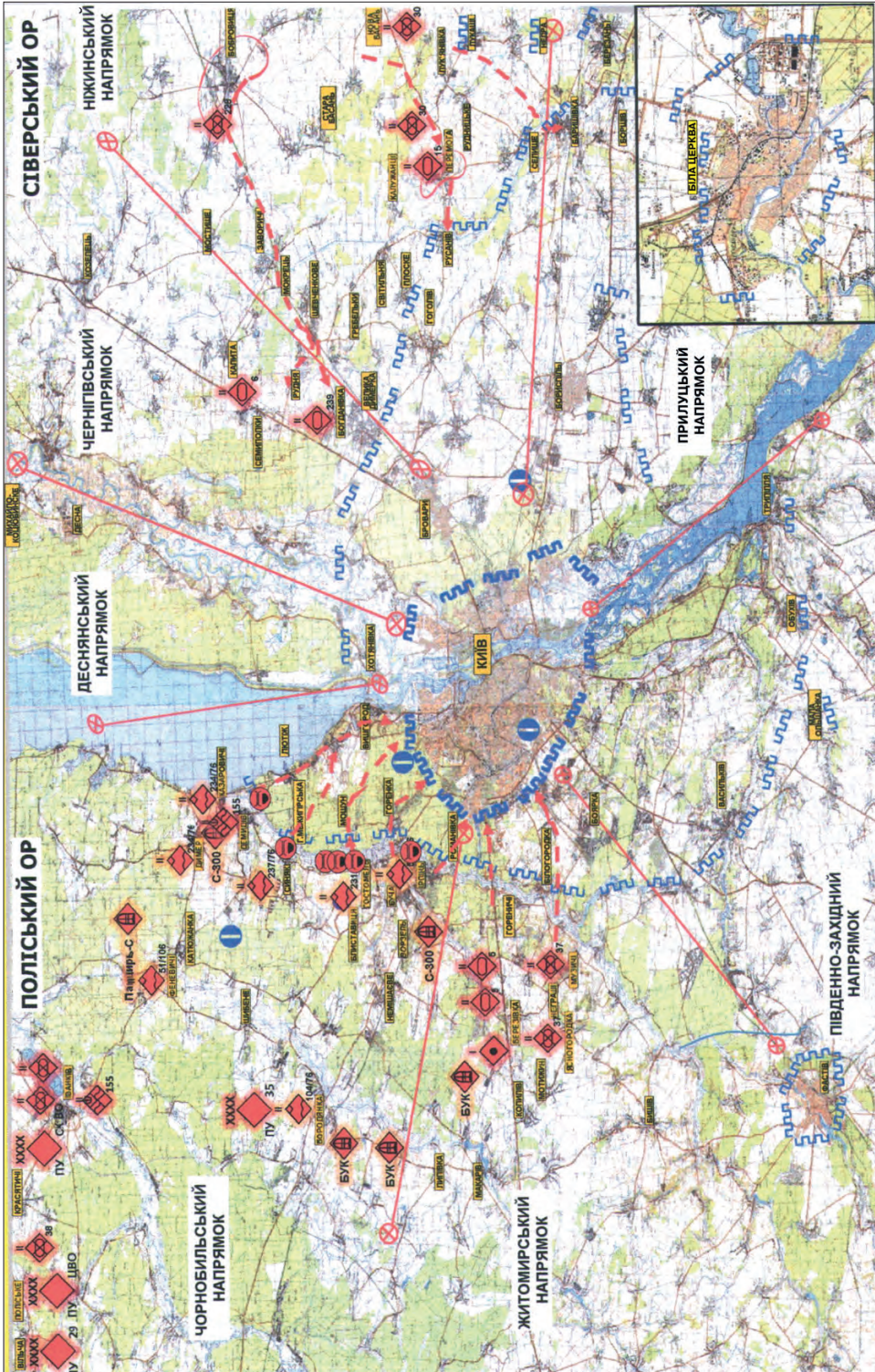
Важливу роль відіграло успішне ведення розвідки. Використовуючи її результати, артилерійські підрозділи, авіація інтенсивно відпрацьовували по живій силі й техніці ворога, по понтонно-мостових переправах. Постійно здійснювався пошук і знищення повітряних десантів у районах їх висадки. Широко практикувалася тактика засідок. Із метою затримання противника було знищено мости через річки Ірпінь, Уж та ін.

Другий етап оборони Києва: зупинення просування ворога, зрив його намагань відновити наступ (2—23 березня 2022 р.) (див. іл. 7).

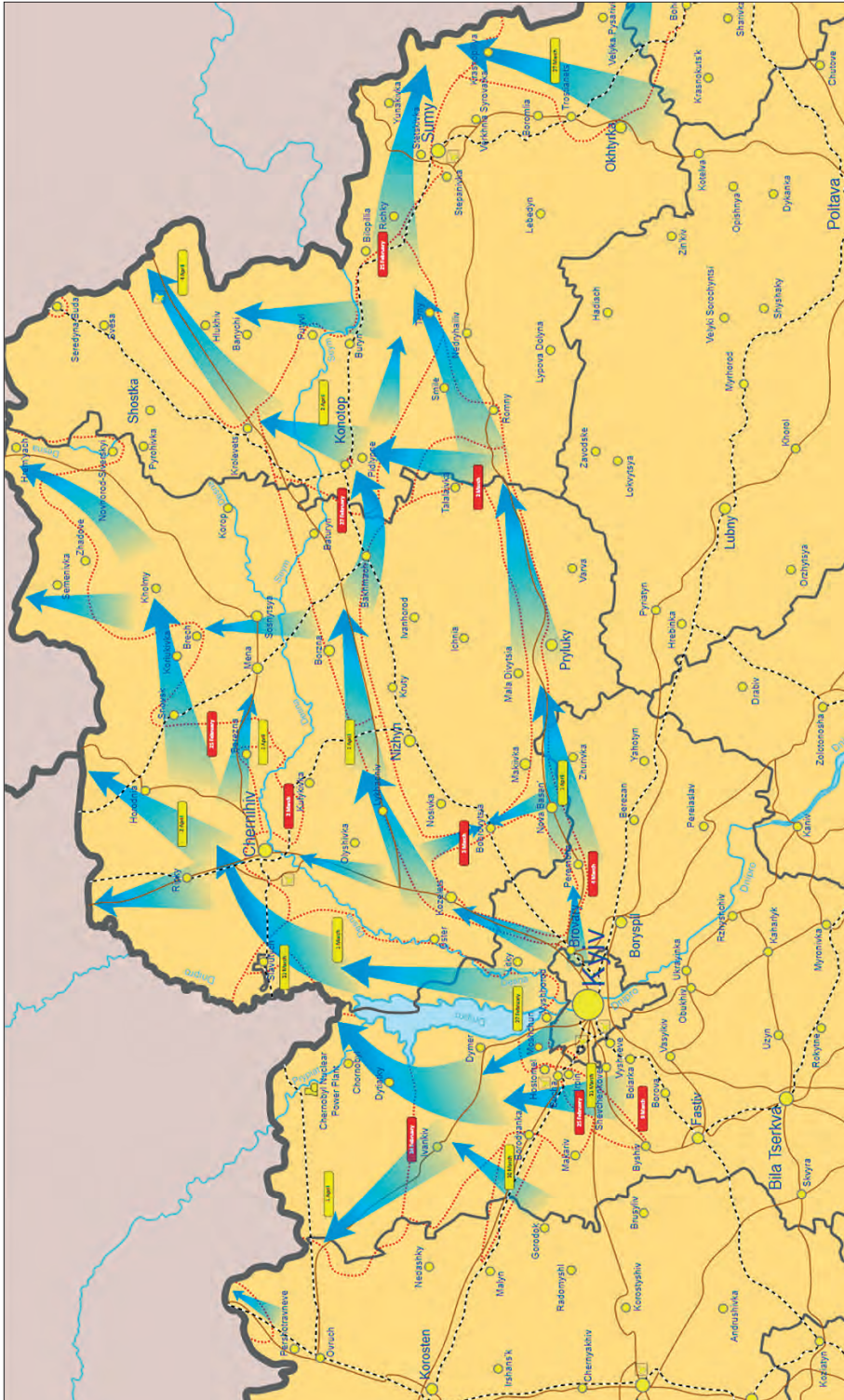
Угруповання військ утримували займані рубежі, райони, населені пункти, позиції, об'єкти, поєднуючи позиційну, маневрену та розосереджену оборону на широкому фронті. Практикувалося застосування мобільних вогневих груп ППО, протитанкових резервів і встановлення мінно-вибухових загороджень на шляхах руху ворожих колон, широке використання вогневих засідок, завдання авіаударів по резервах ворога, складах боєприпасів, паливно-мастильних матеріалів, а також пунктах управління й засобах ППО в районах ведення бойових дій. На цьому етапі українські підрозділи часто вдавалися до контратак.

Третій етап оборони Києва: відступ противника та відновлення положення по державному кордону (24 березня — 3 квітня 2022 р.) (див. іл. 8).

Етап характеризувався утриманням на окремих напрямках вигідних рубежів, районів, об'єктів, застосуванням вогневих, мобільних, протитанкових груп та встановленням мінно-вибухових загороджень на шляхах руху колон, широким використанням вогневих засідок. Проведення наступальних (штурмових) дій Силами оборони України спрямовувалося на зрив організованого

Іл. 7. Зупинення просування противника, зрив його намагань відновити наступ (станом на 9 березня 2022 р.)

Ил. 8. Відступ противника та відновлення положення по державному кордону (24 березня — 3 квітня 2022 р.)

відведення військ ворога й вихід на державний кордон України з подальшим відновленням контролю над звільненими територіями.

Впродовж цього етапу противник здійснював переміщення військ для виведення їх із Поліського операційного району. При цьому намагався легендувати свій відхід та систематично дезінформувати підрозділи ЗС України через радіоігри. Так, відкритими каналами зв'язку вказувалися хибні напрямки наступу, контрударів, цілі для артилерійської та авіаційної підтримки. Під час відходу противника підрозділи угруповання військ оборони Києва у взаємодії з силами оперативного угруповання «Сіверськ» здійснювали ударно-пошукові дії на окремих напрямках, оволодівали визначеними рубежами.

Позитивні аспекти організації й ведення оборони Києва та прилеглих до міста територій полягали в активності дій маневреної оборони з умілим використанням інформаційної переваги. Противник не врахував значну кількість бар'єрних рубежів (річок, озер, каналів) та оперативності наших військ із руйнування мостів через них, ділянок весняного паводку, заболоченої місцевості, а також пору року й погодні умови. Це, своєю чергою, зумовлювало передбачуваність напрямків просування його батальйонних тактичних груп автодорогами, адже обхідні (грунтові) шляхи здебільшого були непрохідними для важкої техніки.

За рік від початку широкомасштабного російського вторгнення Генштаб ЗСУ виокремив десять головних перемог України [24]. Щонайменше чотири з них безпосередньо пов'язані з Київською оборонною операцією. Це передусім успішний захист Києва, Чернігова, Сум (лютий — березень 2022 р.). Із перших годин російської агресії Сили оборони України разом із десятками тисяч добровольців зупинили ворожий наступ, а в деяких випадках змогли перехопити ініціативу на окремих ділянках фронту. Це створило умови для подальших успішних дій і призвело до вигнання окупантів із захоплених територій.

По-друге, масовий спротив мирного населення російським загарбникам. Незважаючи на терор окупаційних військ, українці від початку агресії чинили їм потужний опір. Сотні тисяч цивільних мешканців зупиняли просування ворожих підрозділів, передавали інформацію про їх рух Силам оборони України, виходили на акції громадянської непокорності на тимчасово захоплених територіях.

По-третє, звільнення від російських окупантів Київщини, Чернігівщини та Сумщини (березень — квітень 2022 р.). Виснаживши російські війська в перших боях, зруйнувавши їхні логістичні ланцюжки, Сили оборони України змусили загарбників покинути зайняті території. Ці успішні дії значно покращили воєнно-стратегічне становище нашої держави, підняли моральний дух населення та створили сприятливі умови для подальших наступальних дій.

По-четверте, слід віддати належне подвигу захисників неба, які за відсутньої технічної, технологічної та кількісної переваги противника зуміли до певної міри нівелювати цю загрозливу асиметрію. Битва за повітряний простір тривала від 24 лютого до кінця березня 2022 р. Росіяни мали перевагу 10 до 1. На початковому етапі ворог проводив активні десантні операції та прикриття

з повітря, але завдяки діям авіації ЗС України й постачанню країнами-партнерами ПЗРК Росія в перші тижні війни втратила понад 100 літаків і вертольотів. Після цього РФ відмовилася від повітряних операцій за лінією фронту та втратила перевагу в повітрі.

За орієнтовними підрахунками воєнних істориків у Київській оборонній операції противникові було завдано таких втрат в особовому складі та військовій техніці: близько 10 тис. осіб безповоротних, до 350 танків та 1000 бойових броньованих машин, 150 артсистем, 50 реактивних систем залпового вогню, до 100 літаків, 80—90 бойових вертольотів. Проте наведені цифри потребують уточнення [25, С. 74—75].

Багато хто з українців і громадян інших держав задаються питанням: що врятувало Київ від російського нашествия? На наше переконання, тут простої відповіді не знайти. Водночас — це наша перемога та ганебна поразка росіян. До річниці подій «The Washington Post» опублікувала аналітичний матеріал під заголовком, який розставляє акценти щодо відповіді на поставлене питання: «Битва за Київ: поєднання української доблесті та російських промахів урятувало столицю» [17]. Вагомо доповнює публікацію часопису пророцтво настоятеля афонського монастиря Пантократор. Коментуючи надання Православній церкві України місця під будівництво обителі на Святій горі, він зауважив: «За все домовився архістратиг Михаїл, який є захисником Києва. Нічого не відбувається випадково» [26].

* * *

Ешелонована система оборонних рубежів Києва і прилеглих територій (створення трьох кілець оборони, зокрема з використанням завчасно облаштованих позицій), оперативне та якісне розвідувальне забезпечення підрозділів першого ешелону сил оборони столиці, проведення вдалих розвідувально-вогневих дій ускладнило рух маршрутами висування й логістичне забезпечення противника. В результаті ворог відмовився від подальших спроб оточення Києва та загалом від наступальних дій. Таким чином, угрупованням військ оборони міста Києва, оперативних угруповань «Волинь» і «Сіверськ» вдалося затримати просування противника, зменшити темп його наступу, своєчасно підтягнути резерви та завдати вогневого ураження, забезпечити надійну ППО, запобігти захопленню столиці й повністю вибити ворога з Північної операційної зони.

Битва за Київ, як ці події часто називають західні аналітики, військові історики, політичні оглядачі [1], має висвітлюватися на рівні операції військ, об'єднаних в оперативно-стратегічне угруповання «Північ» (до його складу ввійшли угруповання військ оборони міста Києва, оперативні угруповання «Волинь» і «Сіверськ»). Київська оборонна операція, на нашу думку, мала стратегічне значення. По-перше, захист Києва як політичного, економічного, транспортного, культурного, історичного, релігійного центру України. По-друге, швидке захоплення міста було пріоритетною метою путінського

режиму. Це стало б підґрунтям для зміни влади в нашій країні та призначення маріонеткового «уряду», а також вплинуло б на позиції зарубіжних країн щодо політичної й військової підтримки України. По-третє, взяття Києва мало продемонструвати «силу російської зброї» і спроможність російських військ у стислий термін виконувати складні стратегічні завдання. Втрата столиці вкрай негативно вплинула б на морально-психологічний стан Сил оборони України та українського суспільства, істотно підірвала б національну стійкість, спроможність до протистояння російській агресії й організації спротиву на окупованих територіях. По-четверте, успішна оборона міста згуртувала націю, додала віри в перемогу над агресором, продемонструвала здатність Збройних Сил України успішно протистояти значно чисельнішій армії противника, а на міжнародному рівні довела необхідність і доцільність надання політичної, економічної, військової допомоги нашій країні. По-п'яте, стратегічний рівень операції підтверджується залученням до неї всіх складових Сил оборони України. По-шосте, стратегічний рівень керівництва діями військ. По-сьоме, за аналогією з операціями Другої світової війни на той час розглядалися операції стратегічного, фронтового та армійського рівнів. Їх сутність й особливості розкрито у спеціальній публікації [27, С. 94—104]. Стратегічні операції радянських військ здійснювалися групою фронтів і включали у себе до двох десятків фронтових операцій. Винятком стала Київська наступальна операція 1-го Українського фронту, віднесена до розряду стратегічних. Сучасні російські воєнні історики через підміну поняття «фронтowa наступальна операція» на «стратегічна наступальна операція» відносно Київської наступальної операції осені 1943 р. фальсифікували події минулого, що стало підґрунтям для подальших маніпуляцій і введення до наукового обігу недостовірних даних, які призвели до спотворення історичної реальності. Поза увагою залишилися операції військ Воронезького (1-го Українського) фронту з початку жовтня до грудня 1943 р. Наслідками такої маніпуляції історичними фактами було приниження ролі та значення збройної боротьби за Київ у 1943 р.; приховування прорахунків і невдалих рішень радянського командування; заниження показників втрат [28]. Тож росіянам сьогодні тлумачать, що їхні «діди» в 1943 р. внаслідок «стратегічної наступальної операції» взяли Київ «за три дні», при цьому війська фронту втратили вбитими лише 6491 особу, що становило менше 1 % від залучених сил. А отже й у 2022 р. Київ, мовляв, мали «взяти за три дні» з мінімальними втратами. По-восьме, відбувся розгром головного стратегічного угруповання противника. До Київської наступальної операції залучалися війська шести російських загальновійськових армій з одинадцяти, що брали участь у вторгненні в Україну в лютому 2022 р. Окрім того, вірогідно, на певному етапі до них мали приєднатися білоруські збройні сили. Оборонна операція завершилася вимушеним відступом противника від Києва, при цьому ворог зазнав значних втрат від ударів українських військ, що переслідували його до державного кордону. Спостерігаючи за розгромом росіян самопроголошений правитель Білорусі знайшов підстави відмовитися від введення своїх військ в

Україну. Результатом операції стало звільнення територій не лише Київської, а й Житомирської, Полтавської, Чернігівської та Сумської обл.

Київська оборонна операція має стратегічне значення, оскільки її результати суттєво змінили обстановку на головному стратегічному напрямку вторгнення російських військ та вплинули на подальший перебіг війни, змусили противника докорінно переглянути свій стратегічний задум. Рятуючи Київ, Україна захистила свою незалежність. Сили оборони впродовж декількох днів блокували просування російських військ у напрямку столиці. Після такого фіаско росіяни не змогли перегрупуватися й так і не почали великого штурму міста. Їхній морально-психологічний стан різко знизився, а початковий ентузіазм перетворився на паніку та зневіру.

Після розгрому російських військ під Києвом і відступу їх на територію Білорусі військово-політичне керівництво РФ сформулювало твердження, що наступ на українську столицю нібито був лише «військовою хитрістю», аби відтягти українські сили від інших напрямків. Тому, мовляв, серйозних дій і не планувалося, а сам відступ із Київщини за планами «спеціальної воєнної операції» мав сприяти переговорному процесу з владою України. Однак усі військові фахівці глибоко переконані, що це була серйозна поразка російської армії.

REFERENCES / СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Datsenko, V. 20 vyznachalnykh bytv Ukrainy u viini z Rosiieiu. *Forbes*. 2022. 30 hrud. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/20-viznachalnikh-bitv-ukraini-u-viyni-z-rosieyu-yak-voni-vplinuli-na-khid-viyni-30122022-10857> [in Ukrainian].
[Даценко В. 20 визначальних битв України у війні з Росією. *Forbes*. 30 грудня 2022. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/20-viznachalnikh-bitv-ukraini-u-viyni-z-rosieyu-yak-voni-vplinuli-na-khid-viyni-30122022-10857> (дата звернення: 30.12.2022)].
2. Voienno-istorychni opys rosiisko-ukrainskoi viiny (liutyi—berezen 2022 roku). Kyiv, 2022 [in Ukrainian].
[Воєнно-історичний опис російсько-української війни (лютий—березень 2022 року). Київ: ГШ ЗС України, 2022. 112 с.].
3. Ukraine Conflict Updates. *Institute for the Study of War*. 2022. Aug. 15. URL: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/ukraine-conflict-updates>.
4. Khroniky viiny, chastyna 1 (rosiisko-ukrainska viina), informatsiyni biuletten. Kyiv, 2022 [in Ukrainian].
[Хроніки війни, частина 1 (російсько-українська війна), інформаційний бюлетень / колектив авторів. Київ, 2022. 228 с. (дата звернення: 30.12.2022)].
5. Krasovytskyi, O.V. (Comp.). Misiats viiny. Khronika podii. Promovy ta zvernennia Prezidenta Volodymyra Zelenskoho. Kharkiv, 2022 [in Ukrainian].
[Місяць війни. Хроніка подій. Промови та звернення Президента Володимира Зеленського. Упоряд. О.В. Красовицький. Харків, 2022. 383 с.].
6. Viina. Dokumenty. Svidchennia. *Instytut istorii Ukrainy NANU*. 2022. 31 berez. URL: <http://history.org.ua/uk/post/46831> [in Ukrainian].
[Війна. Документи. Свідчення. *Інститут історії України НАНУ*. 2022. 31 березня URL: <http://history.org.ua/uk/post/46831> (дата звернення: 30.12.2022)].

7. Kravets, R., Romanyuk, R. Dva plana Kremlya. Kto dolzhen byl upravlyat Ukrainoy, esli by upal Kiev. *Ukrainskaya pravda*. 2023. 5 marta. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2023/03/5/7391273> [in Russian].
[Кравець Р., Романюк Р. Два плана Кремля. Кто должен был управлять Украиной, если бы упал Киев. *Украинская правда*. 5 марта 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2023/03/5/7391273> (дата звернення: 10.03.2023)].
8. *Ukrainske viisko: suchasnist ta istorychna retrospektuva: Zbirnyk materialiv III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 23 lystopada 2022 r.* Kyiv, 2023 [in Ukrainian].
[Українське військо: сучасність та історична ретроспектива: Зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. 23 листопада 2022 р. Київ, 2023. 270 с.].
9. *Abstracts of Papers 2022: Spilni dii viiskovykh formuvan i pravookhoronnykh orhaniv derzhavy: problemy ta shliakhy vyirishennia v umovakh voiennoho stanu.* Odesa, 2022 [in Ukrainian].
[Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та шляхи вирішення в умовах воєнного стану: зб. тез доповідей IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20 жовтня 2022 року). Одеса, 2022. 262 с.].
10. Scheda, S., Mashtalir, V. Terytorialna oborona Ukrainy yak fenomen natsionalnoi viiskovoi istorii. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2022. 4: 148—158. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.01.048> [in Ukrainian].
[Среда С., Машталір В. Територіальна оборона України як феномен національної військової історії. *Український історичний журнал*. 2022. № 4. С. 148—158].
11. Makarov, V., Riezniak V. Borotba v povitriannomu prostori pid chas viiny Rosii proty Ukrainy: uzahalnennia pershykh misiatsiv. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2022. 6: 17—30. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.06.017> [in Ukrainian].
[Макаров В., Резнік В. Боротба в повітряному просторі під час війни Росії проти України: узагальнення перших місяців. *Український історичний журнал*. 2022. № 6. С. 17—30].
12. Kharuk, A. Oborona Hostomelskoho ta Vasylykivskoho aerodromiv: sproba rekonstruktsii podii. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2022. 4: 139—147. <https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.139> [in Ukrainian].
[Харук А. Оборона Гостомельського та Васильківського аеродромів: спроба реконструкції подій. *Український історичний журнал*. 2022. № 4. С. 139—147].
13. Jack, Watling., Nick, Reynolds. Operation Z. The Death Throes of an Imperial Delusion. Special Report. London, 2022. 26 p. URL: <https://static.rusi.org/special-report-202204-operation-z-web.pdf> (Last accessed: 24.04.2022).
14. Znachenie Z na rossiyskoy tekhnike ostanetsya sekretom. *LENTA.RU*. URL: <https://m.lenta.ru/news/2022/02/24/borodaidoesntknow/> [in Russian].
[Значение Z на российской технике останется секретом. *LENTA.RU*. URL: <https://m.lenta.ru/news/2022/02/24/borodaidoesntknow/> (дата звернення: 30.12.2022)].
15. Dugin, A. Vremya Z na chasakh istorii. URL: <https://enigma-vita.livejournal.com/471864.html> [in Russian].
[Дугин А. Время Z на часах истории. URL: <https://enigma-vita.livejournal.com/471864.html> (дата звернення: 30.12.2022)].
16. Vartanesyan, V.A. Radioelektronnaia razvedka. Moscow, 1975 [in Russian].
[Вартанесян В.А. Радиоэлектронная разведка. Москва, 1975. 255 с.].
17. Paul Sonne, Isabelle Khurshudyan, Serhiy Morgunov, Kostiantyn Khudov. Battle for Kyiv: Ukrainian valor, Russian blunders combined to save the capital. *The Washington Post*. 2022. Aug. 24. URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/interactive/2022/kyiv-battle-ukraine-survival/?itid=hp-top-table-main-t-2> (Last accessed: 30.12.2022).
18. Butva za Kyiv. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mL9tQ-bLA2I> [in Ukrainian].

- [Битва за Київ. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mL9rQ-bLA2I> (дата звернення: 30.12.2022)].
19. Koval, M.V. Vukorystannia dovhotryvalykh fortyfikatsiinykh sporud na terytorii Ukrainy u suchasniy rosiisko-ukrainskii viini. *Ukrainske viisko: suchasnist ta istorychna retrospektyva: Zbirnyk materialiv III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 23 lystop. 2022 r.* Kyiv. 21-24 [in Ukrainian].
[Коваль М.В. Використання довготривалих фортифікаційних споруд на території України у сучасній російсько-українській війні. *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива: Зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. 23 листопада 2022 р.* Київ. С. 21—24].
 20. Buryk, Iryna. Pidstupy do Kyieva na nadiinomu zamku, — komanduvach oborony stolystsi proviv perevirku (17 bereznia). URL: https://24tv.ua/pidstupi-do-kiyeva-nadiynomu-zamku-komanduvach-oboroni-stolitsi_n1909367 [in Ukrainian].
[Буртик Ірина. Підступи до Києва на надійному замку, — командувач оборони столиці провів перевірку (17 березня). URL: https://24tv.ua/pidstupi-do-kiyeva-nadiynomu-zamku-komanduvach-oboroni-stolitsi_n1909367 (дата звернення: 30.12.2022)].
 21. Zakharova, Oleksandra. Oborona Kyieva: Ze vmovlialy vtektu, Yermaku dzvonily z Kremliya, a odna bryhada zupynyla 30 tysyach okupantiv. URL: <https://thepage.ua/ua/politics/yak-ukrayinci-ne-dali-rosiyanam-zahopiti-kiyiv> [in Ukrainian].
[Захарова Олександра. Оборона Києва: Зе вмовляли втекти, Єрмаку дзвонили з Кремля, а одна бригада зупинила 30 тисяч окупантів. URL: <https://thepage.ua/ua/politics/yak-ukrayinci-ne-dali-rosiyanam-zahopiti-kiyiv> (дата звернення: 24.02.2023)].
 22. Zakharchenko, Andrii. Heroi Ukrainy Roman Darmohrai pro nastup na Brovary i tankovi boi. URL: <https://brovary.net.ua/heroj-ukrainy-roman-darmohraj-pro-nastup-na-brovary-i-tankovi-boi-video/> [in Ukrainian].
[Захарченко Андрій. Герой України Роман Дармограй про наступ на Бровари і танкові бої. URL: <https://brovary.net.ua/heroj-ukrainy-roman-darmohraj-pro-nastup-na-brovary-i-tankovi-boi-video/> (дата звернення: 30.12.2022)].
 23. Zhyrokhov, M. Viina v povitri. Ukraina, liutyi—traven 2022. Chernihiv, 2022 [in Ukrainian].
[Жирохов М. Війна в повітрі. Україна, лютий—травень 2022. Чернігів, 2022. 96 с.].
 24. U Minoborony nazvaly desiat holovnykh peremoh ZS Ukrainy za rik vid pochatku povnomasshtabnoho vtorhnnennia RF. URL: <https://kyivcity.net/ukraine/u-minoboroni-nazvali-desyat-golovnix-peremog-zsu-za-rik-vid-pochatku-povnomasshtabnoho-vtor-gnennya-rf/> [in Ukrainian].
[У Міноборони назвали десять головних перемог ЗС України за рік від початку повномасштабного вторгнення РФ. URL: <https://kyivcity.net/ukraine/u-minoboroni-nazvali-desyat-golovnix-peremog-zsu-za-rik-vid-pochatku-povnomasshtabnoho-vtor-gnennya-rf/> (дата звернення: 23.02.2023)].
 25. Pyliavets, R.I., Sydorov, S.V. Kyivska oboronna operatsiia 2022 roku: osnovni kilkisno-yakisni pokaznyky. *Ukrainske viisko: suchasnist ta istorychna retrospektyva: Zbirnyk materialiv III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. 23 lystop. 2022 r.* Kyiv. 74—75 [in Ukrainian].
[Пилявець Р.І., Сидоров С.В. Київська оборонна операція 2022 року: основні кількісно-якісні показники. *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива: Зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. 23 листопада 2022 р.* Київ, 2023. С. 74—75].
 26. Istorychna podiia: na hori Afon zvershylosia pershe bogosluzhinnia ukrainskoiu movoiu. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2KKFhess7Gc> [in Ukrainian].
[Історична подія: на горі Афон звершилося перше богослужіння українською мовою. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2KKFhess7Gc> (дата звернення: 30.01.2023)].

27. Hrytsiuk, V.M., Sydorov, S.V. Stratehichni, frontovi armiiski operatsii (do pytannia viiskovoi terminolohii v istorychnykh pratsiakh). *Storinky voiennoi istorii Ukrainy: Zb. nauk. statei*. Kyiv: instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. 2019. 21: 94—104 [in Ukrainian].
[Грицюк В.М., Сидоров С.В. Стратегічні, фронтів армійські операції (до питання військової термінології в історичних працях). *Сторінки воєнної історії України: зб. наук. статей*. 2019. Вип. 21. С. 94—104].
28. Kydon, V.I. Kyivska nastupalna operatsiia 1943 r.: istoriohrafia. *Candidate's thesis*. Kyiv, 2018. 419 p.
[Кидонь В.І. Київська наступальна операція 1943 р.: історіографія. *Дис. ... канд. іст. наук*. Київ, 2018. 419 с.].

Надійшла / Received 30.04.2023

Mykhailo KOVAL

Doctor of Military Sciences (Dr. Hab. in Military),
Head of the National Defence University of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
info@nuou.org.ua
<https://orcid.org/0000-0002-2130-2548>

Pavlo SHCHYPANSKYI

Candidate of Military Sciences (Ph. D. in Military), Professor,
Deputy University Head for Science,
National Defence University of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
info@nuou.org.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0854-733X>

Volodymyr KYDON

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History),
Leading Research Fellow in Educational and Scientific Center of Military History,
National Defence University of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
volodimir4077@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3606-8061>

Valerii HRYTSIUK

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Docent,
Leading Research Fellow in Educational and Scientific Center of Military History,
National Defence University of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
skifwo@email.ua
<https://orcid.org/0000-0001-9877-1900>

STRATEGIC CHARACTER OF THE KYIV
DEFENSIVE OPERATION (February 24 — April 2, 2022)

The purpose of the article is to clarify and structure the content of the battle for Kyiv, which reflects the nature and course of fighting, to highlight the features of military operations on the Kyiv direction in 2022, as well as to analyze the essence and content of the most important events related to the defence of Kyiv and their strategic nature. **Methodological** approaches for studying the mentioned problems are based on the use of research tools of military history, namely, methods of historical-systemic, problem-chronological, historical-comparative, historical-genetic periodization. The specific nature of the subject caused the use of the com-

bination of special methods of military-historical research with methods of other sciences, in particular: military science, political science and the study of management activities. **Scientific novelty** is determined by clarifying the periodization of the Kyiv defensive operation and the specifics of each stage of military operations; highlighting the victory in the battle for Kyiv as a key event of the Russo-Ukrainian war. **Conclusions.** The successful leadership of the operational groups of troops, the professionalism and high morale of defenders of Ukraine, the use of the latest types of weapons in combination with the support of Ukraine's international partners provided a fitting rebuff the Russian aggressors. The Kyiv defensive operation is of strategic importance, as its results significantly changed the situation on the main strategic direction of the Russian invasion and significantly influenced the further course of the war forcing the enemy to fundamentally reconsider their strategic plan.

Keywords: *Russia's war against Ukraine, repelling a large-scale invasion, anti-Putin coalition, battle for Kyiv, defensive operation, periodization, occupation.*